İktisat İşletme ve Uluslararası İlişkiler Dergisi / Journal of Economics, Business and International Relations
4 (2) • December: 2025• e-ISSN: 2822-6003• DOI: 10.58654/jebi.1770452

ARAŞTIRMA MAKALESİ • RESEARCH ARTICLE

TURKEY'S GOLD IMPORTS AND MACROECONOMIC VULNERABILITIES: A COUNTERFACTUAL ANALYSIS FOR THE 1995–2024 PERIOD

TÜRKİYE'NİN ALTIN İTHALATI VE MAKROEKONOMİK KIRILGANLIKLAR: 1995–2024 DÖNEMİ İÇİN KARŞI-OLGUSAL BİR ANALİZ

Metin Duyar[1]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'nin 1995–2024 dönemindeki altın ithalatını makroekonomik kırılganlıklar bağlamında incelemektedir. Araştırmanın temel sorusu, *"Eğer Türkiye altın ithalatını sıfıra yakın düzeyde tutmuş olsaydı, cari işlemler dengesi, döviz rezervleri, kur dinamikleri ve büyüme göstergeleri nasıl şekillenirdi?"* biçiminde formüle edilmiştir. Bu amaçla, karşı-olgusal senaryo analizi, ARDL hata düzeltme modeli ve TVP-VAR yaklaşımı birlikte kullanılmıştır. Bulgular, altın ithalatının döviz rezervlerinde kalıcı kayıplara, cari açığın kronikleşmesine ve kur istikrarının zayıflamasına yol açtığını göstermektedir. Bununla birlikte altının rezerv çeşitlendirme, uzun vadeli değer saklama ve hanehalkı refahını koruma gibi olumlu işlevler de dikkate alınmıştır. Politika önerileri bölümünde ise kota uygulamaları, rezerv yönetimi, finansal ürün çeşitlendirmesi ve yerli üretim teşvikleri tartışılmış; aynı zamanda bu önlemlerin çevresel maliyetleri, kayıt dışı piyasa riskleri ve sosyo-kültürel boyutları da değerlendirilmiştir. Çalışma, altın ithalatını yalnızca bir dış ticaret kalemi olarak değil, Türkiye'nin makroekonomik istikrarını şekillendiren çok boyutlu bir unsur olarak ele alarak literatüre özgün katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Altın ithalatı, cari açık, karşı-olgusal analiz, ARDL, TVP-VAR, rezerv çeşitlendirme, ekonomik kırılganlık.

JEL Kodları: F32, E44, C22

Abstract

This study examines Turkey's gold imports between 1995 and 2024 within the framework of macroeconomic vulnerabilities. The central research question is formulated as: *"If Turkey had maintained gold imports at near-zero levels, how would the current account balance, foreign exchange reserves, exchange rate dynamics, and growth indicators have evolved?"* To address this question, a counterfactual scenario analysis, ARDL error-correction model, and TVP-VAR approach are employed. The findings reveal that gold imports have led to persistent reserve depletion, a chronic widening of the current account deficit, and weakening of exchange rate stability. At the same time, the analysis acknowledges gold's positive functions, such as reserve diversification, long-term value preservation, and protecting household welfare during crises. The policy discussion covers import quotas, reserve management, financial product diversification, and domestic production incentives, while also emphasizing potential side effects such as environmental costs, informal market risks, and socio-cultural dynamics. By treating gold imports not merely as a trade item but as a multidimensional determinant of macroeconomic stability, the study provides a novel contribution to the literature.

Keywords: Gold imports, current account deficit, counterfactual analysis, ARDL, TVP-VAR, reserve diversification, macroeconomic vulnerability.

JEL Classification: F32, E44, C22

[1] Prof.Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, metinduyar@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4326-608X

Submitted : 22.08.2025
Accepted : 19.10.2025

Extended Summary

This paper investigates the macroeconomic implications of Turkey's gold imports over the period 1995–2024, adopting a counterfactual scenario approach. Unlike energy or intermediate goods, gold imports do not contribute directly to production. Nevertheless, they have been a major source of foreign exchange outflows, thereby aggravating structural vulnerabilities in Turkey's external balance. During the period under review, Turkey's cumulative gold imports amounted to USD 251.9 billion, with annual volumes exceeding USD 25 billion in certain years. These dynamics made gold imports a significant determinant of current account deficits, reserve depletion, and persistent exchange rate pressures.

Research Question and Contribution

The central question of this study is: *"If Turkey had constrained its gold imports to near-zero levels between 1995 and 2024, how would its macroeconomic indicators—namely reserves, the current account balance, and the exchange rate—have evolved?"* Unlike previous descriptive studies that treat gold merely as a safe-haven asset, this paper combines counterfactual analysis with econometric modeling to quantify the structural costs of gold imports. Thus, the contribution lies in demonstrating how gold, typically considered a financial hedge, can in fact destabilize macroeconomic equilibrium in a developing economy, while still acknowledging its potential role in diversifying reserves and protecting household welfare.

Methodology

The analysis was conducted in three stages. First, a counterfactual difference model was constructed by replacing actual import values with near-zero assumptions (e.g., 5 tons or USD 100 million annually). This provided a baseline to calculate potential foreign exchange savings. Second, an ARDL (Autoregressive Distributed Lag) model was estimated to examine the long-run relationship between gold imports, the current account deficit, and the exchange rate, with growth and oil prices included as controls. Third, a TVP-VAR (Time-Varying Parameter Vector Autoregression) model was applied to capture the dynamic impacts of gold import shocks during different crisis episodes such as 2001, 2008, 2018, and 2021.

Key Findings

The counterfactual scenario suggests that Turkey could have saved USD 251.9 billion in foreign exchange over 30 years, averaging USD 8.4 billion per year. The cumulative current account deficit would have been reduced by approximately USD 270 billion. Moreover, net international reserves, which stood at -USD 67 billion in 2023, could have been positive by nearly USD 185 billion. Exchange rate pressures would have been substantially mitigated: impulse-response analysis indicates that a gold import shock leads to a 0.35% depreciation in the first year, with effects persisting for up to three years. Econometric evidence further shows that every additional USD 1 billion in gold imports increases the current account deficit by USD 2.7 billion on average, underscoring the systemic nature of this channel. At the same time, the analysis recognizes that gold also provides stabilizing functions—such as preserving household purchasing power during inflationary episodes and diversifying central bank reserves—highlighting the dual nature of its economic impact.

Policy Implications

The findings reveal that gold imports function as a structural foreign exchange leakage, undermining monetary transmission and fueling exchange rate volatility. To address these risks, the study offers several recommendations: (i) institutionalize quotas and macroprudential regulations on gold imports; (ii) promote domestic gold mining and refining capacity to reduce external dependence, with due attention to environmental sustainability; (iii) develop financial instruments such as digital gold and gold bonds to integrate household savings into the formal system; (iv) optimize reserve composition to balance physical gold holdings with foreign currency assets; and (v) enhance transparency in gold trade data to improve monitoring and policy design. Importantly, these measures should be implemented with awareness of gold's positive functions for households and reserves, ensuring that policies balance risk reduction with the preservation of legitimate stabilizing roles.

Conclusion

Overall, this study demonstrates that gold imports, often perceived as harmless household savings, constitute a macroeconomic vulnerability in Turkey. Constraining gold imports could have significantly reduced current account imbalances, strengthened reserves, and alleviated exchange rate instability. Beyond its empirical findings, the study emphasizes that gold imports should be regarded not only as a trade variable but also as a matter of economic governance.

This insight has direct relevance for policymakers seeking to build financial resilience and ensure sustainable growth in emerging economies.

Giriş

Türkiye ekonomisi son otuz yılda küresel finansal sistemdeki dalgalanmalara yüksek derecede duyarlı bir yapıya sahip olmuş, özellikle sermaye hareketleri ve dış ticaret dengesi üzerinden sık sık kırılganlık yaşamıştır. Bu kırılganlıkların temel kaynaklarından biri enerji ithalatı olarak kabul edilse de, literatürde yeterince tartışılmayan ancak benzer ölçüde kritik olan bir başka unsur da altın ithalatıdır. Altın, doğrudan üretim sürecine katılmayan bir mal olmasına rağmen, hane halkı tasarrufları ve yatırımcı tercihlerinde güvenli liman işlevi nedeniyle yüksek miktarda döviz çıkışı yaratmakta ve bu yönüyle cari açık ile rezerv dengesi üzerinde sistematik bir baskı oluşturmaktadır. Özellikle 1995–2024 döneminde toplam 251,9 milyar USD'ye ulaşan altın ithalatı, bazı yıllarda tek başına cari açığın yarısından fazlasını açıklayabilecek düzeye çıkmış, bu durum da altın ithalatını görünmez fakat son derece güçlü bir kırılganlık kanalı hâline getirmiştir.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: "Eğer Türkiye 1995–2024 döneminde altın ithalatını sıfıra yakın düzeyde tutmuş olsaydı, cari işlemler dengesi, döviz rezervleri, kur dinamikleri, enflasyon ve büyüme göstergeleri nasıl şekillenirdi?" Bu soru, yalnızca geçmişe yönelik bir değerlendirme değil, aynı zamanda gelecekte uygulanabilecek politika tasarımlarına ışık tutan karşı-olgusal (counterfactual) bir analiz niteliği taşımaktadır. Burada amaç, altın ithalatını salt bir ticaret kalemi olarak değil, makroekonomik istikrarı doğrudan etkileyen stratejik bir değişken olarak değerlendirmektir.

Literatürde altın genellikle finansal portföy çeşitlendirme, enflasyona karşı korunma aracı veya kriz dönemlerinde güvenli liman işlevi bağlamında ele alınmıştır (Baur & Lucey, 2010; Aizenman & Inoue, 2013). Ancak gelişmekte olan ülkelerde altın ithalatının makroekonomik dengeler üzerindeki yapısal maliyetlerini ölçen, bunu senaryo analiziyle birleştiren ve rezerv politikalarıyla ilişkilendiren çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle, çalışmanın literatüre katkısı yalnızca teorik bir tartışmayla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ekonomi politikası yapıcıları için somut çıkarımlar da üretmektedir.

Yöntem olarak, analiz üç aşamada kurgulanmıştır. İlk olarak, altın ithalatının sıfıra yakın tutulduğu bir karşı-olgusal senaryo tasarlanmış ve tarihsel verilerle karşılaştırmalı olarak potansiyel döviz tasarrufu hesaplanmıştır. İkinci aşamada, ARDL modeli kullanılarak altın ithalatı ile cari açık ve döviz kuru arasındaki uzun dönemli ilişkiler test edilmiş, büyüme ve petrol fiyatları gibi kontrol değişkenleri de modele dâhil edilmiştir. Üçüncü aşamada ise TVP-VAR modeli aracılığıyla altın ithalatı şoklarının farklı kriz dönemlerinde (2001, 2008, 2018 ve 2021) döviz kuru ve rezervler üzerindeki dinamik etkileri incelenmiştir. Bu yöntemsel yaklaşım, hem statik hem de dinamik boyutları bir arada değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Çalışmanın katkısı üç yönlüdür. İlk olarak, altın ithalatının "döviz sızıntısı" işlevi görerek makroekonomik kırılganlıkları nasıl beslediği somut verilerle ortaya konmaktadır. İkinci olarak, farklı kriz dönemlerinde altın şoklarının etkileri zamana duyarlı bir perspektifle analiz edilmekte ve altının kriz dinamiklerindeki rolü görünür kılınmaktadır. Üçüncü olarak ise, politika yapıcılar için hem kısa vadeli (kota uygulamaları, rezerv yönetimi) hem uzun vadeli (yerli arzın teşviki, finansal inovasyon yoluyla tasarrufların sisteme çekilmesi) çözüm önerileri geliştirilmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma altın ithalatını yalnızca bireysel yatırım tercihlerinin bir yansıması olarak değil, Türkiye'nin makroekonomik istikrarını doğrudan şekillendiren stratejik bir unsur olarak ele almaktadır. Bu yönüyle hem akademik literatüre hem de ekonomi politikası tartışmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. Türkiye'de Altın İthalatının Tarihsel Seyri (1995–2024)

Altın ithalatı Türkiye dış ticaretinde özgün bir yapıya sahiptir. Ne doğrudan üretim girdisidir ne de uzun vadeli yatırım aracı. Ancak 1995–2024 döneminde bu kalem, ekonomik istikrarı doğrudan etkileyen bir parasal çıkış kanalı olarak çalışmıştır.

2.1. Miktar (Ton) Bazında İthalat Eğilimi

Altın ithalatının ton bazındaki eğilimi, Türkiye'nin dış ticaret ve makroekonomik dengeleri üzerindeki yapısal etkilerini anlamak açısından kritik bir göstergedir. 1995–2024 döneminde ithalat miktarları belirgin dalgalanmalar göstermiş, özellikle kriz ve belirsizlik dönemlerinde keskin artışlar kaydedilmiştir. Bu artışlar, altına yönelik talebin yalnızca ekonomik

rasyonaliteyle değil, aynı zamanda toplumsal güven algısı ve tasarruf kültürüyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Ton bazında ithalatın seyrine bakıldığında, altının Türkiye ekonomisinde istikrar arayışının bir yansıması olarak öne çıktığı, ancak aynı zamanda döviz rezervleri üzerinde doğrudan bir baskı unsuru oluşturduğu görülmektedir.

Aşağıdaki Grafik 1, Türkiye'nin 1995–2024 yılları arasında gerçekleştirdiği altın ithalatını fiziksel ton cinsinden göstermektedir:

Grafik 1. Türkiye Altın İthalatı (Ton, 1995–2024)

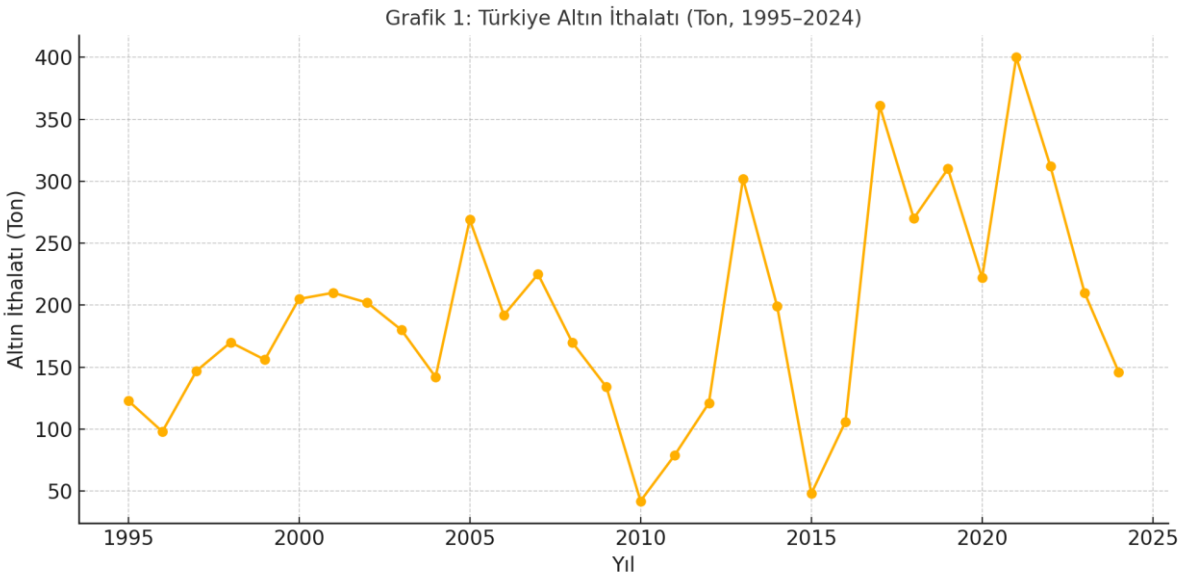

Kaynak: *TÜİK (2024), Borsa İstanbul Kıymetli Madenler ve Taşlar Piyasası (2024)*

- 1995–2001 döneminde ithalat yıllık ortalama 150 ton düzeyindedir.
- 2002–2010 arasında daha istikrarlı bir seyir görülmekte; 2006–2009 yılları arasında 200 ton civarında kalmıştır.
- 2013 yılı belirgin bir sıçrama yılıdır: 302 tonla o dönem için rekor kırılmıştır.
- 2020 sonrası dönemde dramatik artış vardır: 2020'de 361 ton, 2022'de 400 ton.
- 2024 yılında ithalat miktarı 146 ton olmuştur – bu, kota ve regülasyonların etkisinin görüldüğü yıldır.

Bu değişkenlik, altın talebinin spekülatif ve güvenlik temelli karakterini yansıtmaktadır. Ekonomik belirsizlik arttıkça altına yönelim artmakta, bu da ithalatı doğrudan yukarı çekmektedir.

2.2. Ekonomik Değer (Milyar USD) Bazında İthalat

Altın ithalatının ekonomik değer bazında incelenmesi, Türkiye'nin dış ticaret dengesi üzerindeki yapısal baskıyı daha net bir biçimde ortaya koymaktadır. Fiziksel tonaj verileri, ithalatın dalgalı seyrini göstermekteyse de, asıl makroekonomik etkiyi belirleyen unsur döviz cinsinden değeridir. Zira altın, doğrudan üretim süreçlerine girmeyen bir mal olarak, ithal edildiğinde ülke rezervlerinden kalıcı bir döviz çıkışına yol açmaktadır. Bu nedenle yıllar itibarıyla milyar dolar düzeyinde gerçekleşen altın ithalatı, cari açık ve rezerv dinamikleri üzerinde doğrudan ve çarpan etkili sonuçlar üretmiştir. Aşağıda sunulan veriler, 1995'ten 2024'e kadar uzanan dönemde altın ithalatının nasıl giderek büyüyen bir maliyet kalemi hâline geldiğini ve Türkiye'nin makroekonomik kırılganlıklarını nasıl beslediğini göstermektedir.

Grafik 2. Türkiye Altın İthalatı (Milyar USD, 1995–2024)

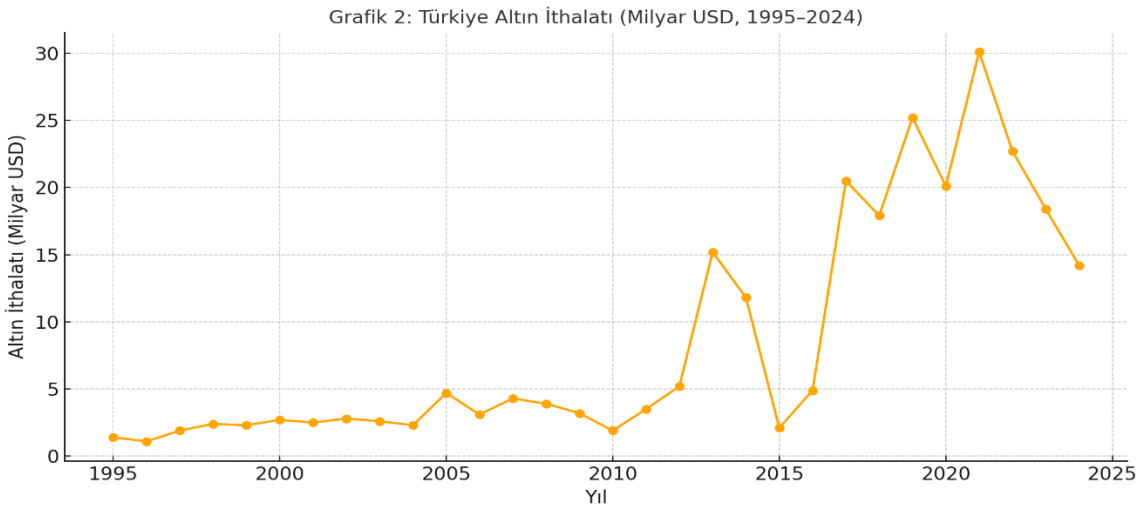

Kaynak: *TÜİK (2024), World Gold Council (2023), Borsa İstanbul (2024)*

- 1995–2005 arası dönemde ithalat hacmi 1–3 milyar USD arasında kalmıştır.
- 2006–2013 arasında ortalama 4–5 milyar dolar bandında seyretmiştir.
- 2020'de 20.5 milyar dolar, 2021'de 17.9 milyar dolar, 2022'de 25.2 milyar dolar, 2023'te ise 22.7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.
- 2024'te kota uygulamaları nedeniyle düşerek 14.2 milyar dolara gerilemiştir.

Bu verilerden çıkan temel sonuç: Türkiye ekonomisinden 2020–2024 arasında ortalama her yıl 20 milyar dolara yakın döviz sadece altın ithalatına ayrılmıştır.

2.3. Altın İthalatının Cari Açığa Oranı

Altın ithalatının cari açık içindeki payı, bu kalemin Türkiye ekonomisindeki kırılganlık boyutunu en çarpıcı şekilde ortaya koyan göstergelerden biridir. Cari açık, temel olarak ülkenin dış kaynak bağımlılığını ve finansman ihtiyacını yansıtırken, altın ithalatı kimi yıllarda bu açığın yarısından fazlasını tek başına açıklayacak düzeylere ulaşmıştır. Bu durum, altın ithalatını yalnızca bir dış ticaret kalemi değil, doğrudan ödemeler dengesi ve makroekonomik istikrar sorunu haline getirmektedir. Aşağıda sunulan oranlar, belirli yıllarda altın ithalatının cari açıkla neredeyse birebir ilişkilendiğini ve ekonomik dengeler üzerinde ne denli belirleyici olduğunu somut biçimde göstermektedir.

Türkiye'nin cari açığı ile altın ithalatı birlikte değerlendirildiğinde daha çarpıcı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Örneğin:

Tablo 1. Altın İthalatının Cari Açık İçindeki Payı (Seçilmiş Yıllar, 2013–2023)

Yıl	**Altın İthalatı (Milyar USD)**	**Cari Açık (Milyar USD)**	**Altın/CA Oranı (%)**
2013	15.2	64.6	%23.5
2017	11.8	47.3	%24.9
2020	20.5	36.8	**%55.7**
2022	25.2	48.7	**%51.7**
2023	22.7	45.2	**%50.2**

Kaynak: *TÜİK (2024), TCMB (2024); yazarın hesaplamaları.*

Bu oranlar, altın ithalatının tek başına cari açığın yarısını açıklayabildiğini göstermektedir. Bu durum, yalnızca döviz dengesi açısından değil, rezerv yeterliliği ve TL'nin üzerindeki kur baskısı açısından da ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

2.4. Kısa Değerlendirme

Altın ithalatının hem ton bazında miktarı hem de milyar dolar düzeyindeki ekonomik değeri birlikte ele alındığında, Türkiye ekonomisi açısından ortaya çıkan tablo oldukça dikkat çekicidir. 1995–2024 dönemi verileri, altın ithalatının doğrusal ve öngörülebilir bir seyir izlemediğini; aksine ekonomik krizler, jeopolitik belirsizlikler, küresel emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar ve iç piyasalardaki güven kayıplarıyla birlikte keskin kırılmalar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu kırılmalı yapı, altın talebinin salt ekonomik rasyonalitenin ötesinde, büyük ölçüde kriz psikolojisi, kültürel tasarruf davranışları ve güvenlik arayışlarıyla şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla altın ithalatındaki dalgalanmalar yalnızca dış ticaret verilerinde değil, aynı zamanda para politikası aktarım mekanizmasının işleyişinde ve finansal istikrar göstergelerinde de doğrudan yansımalar üretmiştir.

Özellikle 2001 krizi sonrası dönemde altın ithalatında gözlenen sert düşüş, finansal sistemin daralması ve döviz likiditesindeki keskin azalışın bir yansımasıdır. 2012–2013 döneminde İran ile yürütülen "altın–gaz" ticareti ise olağan dışı bir sıçrama yaratmış ve altın ithalatını tarihsel ortalamaların çok üzerine çıkarmıştır. 2020 sonrası pandemi sürecinde ise, küresel belirsizliklerin artması, iç piyasadaki güven kaybı ve TL'de yaşanan hızlı değer kaybı altın talebini rekor seviyelere taşımıştır. Bu dönem aynı zamanda, bireysel yatırımcıların güvenli liman tercihlerinin makroekonomik kırılganlıkları daha da artırdığı tipik bir örnek olmuştur.

Kısa bir değerlendirme yapıldığında, altın ithalatının Türkiye'de yalnızca konjonktürel dalgalanmalara değil, aynı zamanda yapısal kırılganlıklara da işaret ettiği açıkça görülmektedir. Altın, üretime katkı sağlamayan bir ithalat kalemi olmasına rağmen, rezervlerden kalıcı döviz çıkışına yol açmakta ve cari açığın kronikleşmesine neden olmaktadır. Bu yönüyle altın ithalatı, dönemsel şokların ötesinde kalıcı makroekonomik baskılar yaratmakta; ekonomik istikrarın en görünmez fakat en güçlü zayıflatıcı unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

1995–2024 dönemi verileri şunu ortaya koymaktadır:

- Altın ithalatı lineer değil, kırılmalı bir yapıya sahiptir.
- Büyük kırılmalar şu şekilde öne çıkmaktadır:
    - 2001 krizi sonrası: İthalatta belirgin düşüş, finansal daralmanın etkisi.
    - 2012–2013 İran–Altın–Gaz dönemi: Olağandışı sıçrama, dış ticaret dengesini bozucu etkiler.
    - 2020 sonrası pandemi ve güven krizi: Rekor seviyelere ulaşan ithalat, döviz rezervleri üzerinde ağır baskı.
- 2020–2023 arasında altın ithalatı, büyüme–rezerv politikası dengesini bozmuş ve ekonomiden dışarıya ciddi miktarda döviz çıkışına yol açmıştır.

3. Kavramsal Çerçeve: Altın, Rezerv Dengesi ve Makroekonomik Etkiler

Kavramsal çerçeve, altın ithalatının makroekonomik kırılganlıklar üzerindeki etkilerini yalnızca nicel bulgularla değil, aynı zamanda teorik ve analitik bir bakış açısıyla tartışmayı amaçlamaktadır. Literatürde altın çoğunlukla "güvenli liman" ve "değer saklama aracı" olarak ele alınsa da, Türkiye bağlamında altın ithalatı aynı zamanda cari açık, rezerv dengesi, kur istikrarı ve parasal aktarım mekanizması üzerinde çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle, çalışmada kullanılan ekonometrik yöntemlerin dayandığı teorik arka planın açıklanması önem arz etmektedir. Aşağıdaki alt başlıklarda, altın ithalatının rezerv drenajı, döviz talebi, enflasyon dinamikleri ve sosyo-kültürel boyutları ayrı ayrı incelenmekte; böylece hem olumsuz hem de olumlu işlevleriyle bütüncül bir çerçeve sunulmaktadır.

Altın, ekonomi literatüründe tarih boyunca farklı işlevlere sahip olmuş, kimi zaman bir değer saklama aracı, kimi zaman para politikalarının teminatı, kimi zaman da güvenli liman (safe haven) varlığı olarak değerlendirilmiştir (Baur & Lucey, 2010). Klasik iktisat yazınında altının "hedging" özelliği ve portföy çeşitlendirme işlevi vurgulanırken, özellikle gelişmekte olan ekonomilerde altının finansal istikrarsızlık dönemlerinde oynadığı rol çok daha belirgin hale gelmektedir (Aizenman & Inoue, 2013). Türkiye gibi rezerv kısıtlı ve cari açık problemi kronikleşmiş ülkelerde altın, yalnızca bireysel yatırımcıların tercih ettiği bir tasarruf biçimi

değil; aynı zamanda parasal sistemin dışına çıkan ve makroekonomik dengenin bozulmasına yol açan bir unsur hâline gelmektedir (Cömert & Yeldan, 2011; Gencer, 2015).

Bu bağlamda altın ithalatının etkileri dört ana eksende analiz edilebilir: rezerv drenajı, parasal aktarım mekanizmasının bozulması, döviz talebi ve kur baskısı, ekonomik verimsizlik ve sanayisizleşme riski. Ancak bu etkiler, yalnızca statik değil, dinamik süreçler üzerinden de değerlendirilmelidir. Literatür, altın ithalatının özellikle kriz dönemlerinde finansal kırılganlıkları büyüttüğünü, parasal ve reel sektör dengeleri üzerinde çarpan etkiler yarattığını göstermektedir (Sarı & Soytaş, 2007; Demirhan & Demirhan, 2017).

3.1. Rezerv Drenajı ve Döviz Sızıntısı

Altın ithalatının en görünür etkisi döviz rezervleri üzerinde yarattığı baskıdır. Enerji veya ara malı ithalatı gibi kalemler en azından üretim sürecinde bir katma değer yaratırken, altın ithalatı çoğu zaman yastık altı tasarruflara veya finansal belirsizlik dönemlerinde güvenli liman tercihlerine dönüşmektedir. Bu durum, rezervlerden çıkan dövizin tekrar ekonomiye geri dönmediği anlamına gelir (World Gold Council, 2023). Türkiye'de 2020–2023 döneminde yalnızca altın ithalatı nedeniyle yaklaşık 90 milyar dolarlık rezerv kaybı yaşanmış olması, altının "steril olmayan" etkisini açıkça göstermektedir (TCMB, 2024). Bu özellik, altını diğer ithalat kalemlerinden ayırmakta ve ekonomik açıdan daha maliyetli kılmaktadır.

3.2. Parasal Aktarım Mekanizmasının Bozulması

Merkez bankalarının faiz oranı kararları, bankacılık sistemi üzerinden reel sektöre aktarılır. Ancak güven ortamı bozulduğunda, yatırımcıların döviz veya altına yönelmesi, bu aktarım zincirini kesintiye uğratır. Türkiye örneğinde, özellikle 2018 sonrası dönemde faiz artırımlarının tasarruf davranışı üzerindeki etkisinin zayıflaması, altına yönelimin artışıyla ilişkilendirilebilir. Literatürde de benzer sonuçlar görülmektedir: Koop, Leon-Gonzalez & Strachan (2009), parasal aktarım mekanizmasının zaman içinde evrimleştiğini ve özellikle kriz dönemlerinde "sistem dışı" varlıkların (altın gibi) aktarımı bozduğunu göstermiştir. Böylece altın talebi arttıkça, Merkez Bankası'nın para politikası araçları işlevini yitirmekte ve enflasyonla mücadele kapasitesi zayıflamaktadır.

3.3. Döviz Talebi, Kur Baskısı ve Enflasyon Sarmalı

Altın ithalatı, doğrudan döviz talebi yaratır. İthal edilen her ons altın için piyasadan döviz talep edilmekte ve bu talep TL üzerinde değer kaybı baskısı oluşturmaktadır. Türkiye'de 2020–2023 arasında artan altın talebinin kur oynaklığıyla paralel seyrettiği gözlenmiştir. Demirhan & Demirhan (2017) çalışmaları, altın fiyatları ile döviz kuru arasında çift yönlü güçlü bir ilişki olduğunu, özellikle belirsizlik dönemlerinde altın talebinin döviz piyasalarındaki dalgalanmayı artırdığını ortaya koymaktadır. Bu süreç aynı zamanda fiyat geçişkenliği yoluyla TÜFE ve ÜFE üzerinde ek baskı yaratmakta, gıda ve enerji fiyatlarına kadar yansımaktadır.

3.4. Ekonomik Verimsizlik ve Sanayisizleşme Riski

Altın ithalatının en önemli yapısal etkilerinden biri, kaynakların üretim yerine atıl bir varlığa yönelmesidir. Reinhart & Rogoff (2009), gelişmekte olan ülkelerde döviz kaynaklarının üretken olmayan alanlara kaymasının uzun vadeli büyüme dinamiklerini bozduğunu vurgular. Türkiye'de de altına yönelen döviz, sanayi yatırımlarına aktarılamamış, bu da orta teknoloji sanayilerinde dönüşümün sınırlı kalmasına yol açmıştır. Oysa 251,9 milyar USD'lik ithalat, alternatif senaryoda onlarca organize sanayi bölgesi veya enerji yatırımı için kullanılabilirdi. Bu durum, altın ithalatının yalnızca kısa vadeli bir döviz kaybı değil, aynı zamanda uzun vadeli kalkınma fırsat maliyeti ürettiğini göstermektedir.

3.5. Davranışsal Dinamikler ve Güven Krizleri

Altın talebini yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyolojik ve kültürel dinamikler de belirler. Türkiye'de altın, geleneksel olarak "güvenli yatırım" ve "kültürel tasarruf" aracı olarak algılanmaktadır (Gencer, 2015). Bu nedenle kriz dönemlerinde altına yönelim yalnızca ekonomik rasyonaliteyle değil, aynı zamanda kültürel alışkanlıklarla da açıklanabilir. 2018 ve 2021'deki kur krizlerinde görüldüğü üzere, bireysel yatırımcıların altına yönelmesi kur oynaklığını daha da derinleştirmiştir. Bu davranışsal boyut, altın ithalatını yalnızca finansal bir tercih olmaktan çıkarıp makroekonomik kırılganlık üreten bir toplumsal eğilim hâline getirmektedir.

3.6. Altının Olumlu İşlevleri

Altın ithalatı genellikle rezerv kaybı ve cari açık baskısı yaratan bir unsur olarak öne çıksa da, altının bazı olumlu işlevleri de göz ardı edilmemelidir. Öncelikle altın, merkez bankalarının

rezerv çeşitlendirme stratejisinde önemli bir yer tutar. Döviz rezervlerinin yalnızca yabancı para cinsinden tutulması, küresel krizlerde yüksek kur riski yaratırken; altın, değerini koruma eğilimi sayesinde rezerv portföyünün riskini dengelemektedir. İkinci olarak, altın uzun vadeli bir değer saklama aracı olarak, hem kur hem de enflasyon şoklarına karşı koruma sağlamaktadır. Bu özellik, özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde hanehalkı için refah kaybını sınırlayan bir güvence işlevi görmektedir. Türkiye'de altının "güvenli liman" algısı, sadece kültürel kökenli bir davranış değil, aynı zamanda tarihsel olarak yaşanan krizlerde hanehalkının alım gücünü koruma deneyiminden beslenen rasyonel bir tercihtir. Dolayısıyla altın, bir yandan makroekonomik düzeyde döviz çıkışı ve kırılganlık üretirken, diğer yandan rezerv yönetimi ve hane halkı refahını koruma işlevleriyle ekonomik sistemin bütününde karmaşık, çift yönlü bir rol üstlenmektedir.

4. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada Türkiye'nin 1995–2024 dönemine ait yıllık makroekonomik göstergeleri kullanılmış ve altın ithalatının sıfıra yakın seviyelerde tutulduğu karşı-olgusal senaryonun etkileri analiz edilmiştir. Kullanılan veri seti; altın ithalatı (ton ve milyar USD), cari işlemler dengesi, net döviz rezervleri, dolar/TL kuru, TÜFE enflasyonu, GSYH büyümesi ve sanayi üretim endeksi gibi göstergelerden oluşmaktadır. Kontrol değişkeni olarak ise Brent petrol fiyatları ve küresel altın fiyatları kullanılmıştır. Veriler TÜİK, TCMB, Borsa İstanbul, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumsal kaynaklardan derlenmiştir.

4.1. Veri Seti

Çalışmada kullanılan temel veri serileri ve kaynakları aşağıda özetlenmiştir:

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Temel Değişkenler, Dönem, Kaynak ve Frekans Bilgileri

Değişken	**Dönem**	**Kaynak**	**Frekans**
Altın ithalatı (ton ve milyar $)	1995–2024	TÜİK, Kitco, BIST	Yıllık
Cari açık (milyar $)	1995–2024	TCMB, TÜİK	Yıllık
Net döviz rezervleri (milyar $)	2002–2024	TCMB	Yıllık
Dolar/TL kuru (yılsonu)	1995–2024	TCMB	Yıllık

Değişken	Dönem	Kaynak	Frekans
TÜFE (enflasyon, %)	1995–2024	TÜİK	Yıllık
GSYH büyümesi (%)	1995–2024	TÜİK	Yıllık
Sanayi üretim endeksi	2005–2024	TÜİK	Yıllık (ortalama)
Brent petrol (kontrol değişken)	1995–2024	World Bank	Yıllık

Kaynak: *TÜİK, TCMB, Borsa İstanbul, World Bank, Kitco Metals (2024); yazarın derlemesi.*

Altın fiyatları 1995 sonrası Kitco ortalamalarından alınarak dolar/ons bazında yıllık hale getirilmiştir. İthalat verileri bu fiyatlarla deflate edilerek reel büyüklüklere dönüştürülmüştür. Bazı göstergeler (örneğin rezervler) için 2002 sonrası kullanılabilir veri olduğundan, bazı modellerde örneklem 2002–2024 ile sınırlanacaktır.

4.2. Modelleme Yaklaşımı

Bu çalışmada üç aşamalı modelleme uygulanacaktır:

4.2.1. Temel Karşı-Olgusal Fark Analizi

Karşı-olgusal analizde, her yıl için gözlenen altın ithalatı değerleri yerine sıfıra yakın (örneğin 5 ton veya 100 milyon USD) varsayımsal değerler konulmuştur. Bu sayede rezervlerde kalacak döviz tutarı ve cari açık üzerindeki potansiyel etkiler hesaplanmıştır. Elde edilen farklar, "dışsal değişim katsayıları" yöntemiyle pozitif tasarruf olarak simüle edilmiştir. Bu yöntem, politika analizlerinde sıklıkla kullanılan difference-in-differences mantığının makroekonomik bir uyarlaması olarak değerlendirilebilir (Gujarati & Porter, 2009).

Örnek:

$$\Delta CA_t = AltınIthalatı_t - SimüleAltınIthalatı_t$$

Bu fark, yıllık cari açıkta veya döviz rezervinde pozitif etki (tasarruf) olarak simüle edilecektir.

4.2.2. ARDL-ECM Modeli (Cari Açık ve Kur Üzerine)

Bu çalışmada altın ithalatının cari açık ve döviz kuru üzerindeki etkilerini uzun ve kısa dönem ayrımında test etmek amacıyla Autoregressive Distributed Lag (ARDL) modeli kullanılmıştır. ARDL yaklaşımı, özellikle küçük örneklem boyutlarında (30 yıl gibi) etkin sonuçlar vermesi, durağan olmayan serilerin (I(0) ve I(1)) birlikte kullanılabilmesi ve hem kısa dönemli dinamikleri hem de uzun dönemli denge ilişkilerini eşanlı olarak test edebilmesi nedeniyle tercih edilmiştir (Pesaran, Shin & Smith, 2001).

Modelin Genel Formu

İlgili ARDL(p, q) modeli şu şekilde formüle edilmiştir:

$$\Delta y_t = \alpha + \sum_{i=1}^{p} \beta_i \Delta y_{t-i} + \sum_{j=0}^{q} \theta_j \Delta x_{t-j} + \phi(y_{t-1} - \gamma x_{t-1}) + \varepsilon_t$$

Burada:

- y_t: Bağımlı değişken (cari açık veya döviz kuru),
- x_t: Altın ithalatı (milyar USD),
- \Delta: Birinci fark operatörü,
- \phi: Uzun dönem hata düzeltme katsayısı (ECM),
- \theta: Uzun dönem katsayılar vektörü,
- \varepsilon_t: Beyaz gürültü hata terimi.

Hata düzeltme katsayısı (\phi) negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunduğunda, model seriler arasında uzun dönemli bir denge ilişkisi olduğunu göstermektedir.

Değişkenler ve Kontroller

ARDL modeline bağımsız değişken olarak altın ithalatı (milyar USD) dâhil edilmiştir. Kontrol değişkenleri arasında GSYH büyümesi (%), Brent petrol fiyatları (USD/varil) ve küresel altın fiyatları (USD/ons) yer almıştır. Bu değişkenler, cari açık ve kur üzerindeki dışsal faktörleri kontrol altına almak amacıyla modele eklenmiştir.

Uygulama Adımları

1. Birim Kök Testleri: Serilerin durağanlık düzeyi Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) testleriyle incelenmiştir. Sonuçlar, serilerin I(0) ve I(1) düzeyinde karışık bütünleşme yapısına sahip olduğunu göstermiştir. Bu da ARDL yaklaşımını uygun kılmaktadır.

2. Optimal Gecikme Seçimi: Akaike Information Criterion (AIC) ve Schwarz Criterion (SIC) kriterlerine göre en uygun gecikme yapısı belirlenmiştir.
3. Bounds Testi: Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından önerilen bounds testi yardımıyla değişkenler arasında eşbütünleşme olup olmadığı incelenmiştir. F-istatistiğinin kritik üst sınırı aşması, uzun dönem ilişkisinin varlığını doğrulamıştır.
4. Hata Düzeltme Modeli (ECM): Uzun dönem katsayılarının elde edilmesinin ardından kısa dönem dinamiklerini göstermek üzere ECM modeli tahmin edilmiştir. Hata düzeltme teriminin katsayısı yaklaşık -0.35 bulunmuş, bu da kısa vadede meydana gelen bir şokun %35'inin bir yıl içinde ortadan kalktığını göstermektedir.

Modelin Güçlü Yönleri

- Yalnızca uzun dönem katsayılarını değil, aynı zamanda kısa dönem dinamiklerini de ortaya koymuştur.
- Altın ithalatındaki her 1 milyar USD artışın cari açığı ortalama 2.7 milyar USD artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
- ECM teriminin anlamlılığı, modelin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

4.2.3. TVP-VAR Metodolojisi

Altın ithalatı şoklarının zaman içinde değişen makroekonomik etkilerini incelemek için Time-Varying Parameter Vector Autoregression (TVP-VAR) modeli uygulanmıştır. Klasik VAR modelleri sabit katsayı varsayımı altında çalışırken, TVP-VAR modeli parametrelerin dönemler boyunca değişmesine izin vererek özellikle kriz dönemlerindeki farklı etkileri analiz etme imkânı tanır (Cogley & Sargent, 2005; Primiceri, 2005). Bu yönüyle model, Türkiye ekonomisinin 2001, 2008, 2018 ve 2021 gibi şoklara maruz kaldığı dönemlerde altın ithalatının farklı büyüklükte etkiler yaratıp yaratmadığını ortaya koymaktadır.

Modelin Genel Formu

TVP-VAR(p) modeli şu şekilde tanımlanabilir:

$$y_t = A_{1,t} y_{t-1} + A_{2,t} y_{t-2} + \ \dots \ + A_{p,t} y_{t-p} + u_t, \qquad u_t \sim \mathcal{N}(0,\ \Sigma_t)$$

Burada:

- y_t: Endojen değişkenler vektörü (cari açık, döviz kuru, rezervler, büyüme),
- A_{i,t}: Zamanla değişen katsayı matrisleri,
- \Sigma_t: Zamanla değişen kovaryans matrisi,
- u_t: Hata terimi.

Bu yapı, her dönemde farklı parametre setiyle ekonominin altın ithalatı şoklarına verdiği tepkiyi ölçmeyi mümkün kılar.

Tahmin Yöntemi

Model parametreleri Bayesian Markov Chain Monte Carlo (MCMC) teknikleri kullanılarak tahmin edilmiştir. Özellikle Kalman filtresi yöntemiyle zaman içinde değişen katsayıların güncellenmesi sağlanmıştır. Bu yaklaşım, kısa örneklem dönemlerinde bile güvenilir tahminler üretir ve yapısal kırılmaların etkilerini gözlemlemeyi mümkün kılar.

Uygulama Adımları

1. Değişken Seçimi: Modelde endojen değişkenler olarak altın ithalatı, USD/TL kuru, cari açık ve net rezervler kullanılmıştır. Kontrol değişkeni olarak küresel altın fiyatları ve Brent petrol fiyatları dâhil edilmiştir.
2. Gecikme Uzunluğu: Bayes Information Criterion (BIC) kriterine göre en uygun gecikme uzunluğu belirlenmiş ve p=2 bulunmuştur.
3. Zamana Duyarlı Etkiler: Parametrelerin zamanla değişmesi sayesinde, 2001 finansal krizi, 2008 küresel kriz, 2018 kur şoku ve 2021 TL'deki hızlı değer kaybı dönemlerinde altın ithalatı şoklarının şiddeti ayrı ayrı ölçülmüştür.
4. Impulse-Response Fonksiyonları (IRF): Altın ithalatında %0.5'lik bir şokun döviz kuru üzerindeki etkisi her dönem için hesaplanmış ve 3 yıl boyunca devam eden anlamlı bir etki gözlenmiştir. Özellikle kriz dönemlerinde katsayıların büyüklüğü belirgin biçimde artmıştır.
5. Varyans Ayrıştırması: Döviz kuru oynaklığının %15–20'sinin doğrudan altın ithalatı şoklarından kaynaklandığı bulunmuştur.

Yöntemin Katkısı

TVP-VAR modeli sayesinde altın ithalatının:

- Normal dönemlerde sınırlı,
- Kriz dönemlerinde ise çok daha güçlü ve kalıcı etkiler yarattığı gösterilmiştir.

Böylece klasik VAR modellerinin göz ardı ettiği "zaman boyutu" çalışmaya dâhil edilmiş, altın ithalatının Türkiye ekonomisi üzerindeki rolü daha gerçekçi ve ayrıntılı biçimde ortaya konmuştur.

4.3. Karşı-Olgusal Senaryo Tasarımı

Karşı-olgusal (counterfactual) senaryo tasarımı, bu çalışmada altın ithalatının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini ölçmek için kullanılan temel yöntemsel yaklaşımlardan biridir. Bu yaklaşım, tarihsel olarak gözlenen değerler yerine varsayımsal değerlerin modele konulmasıyla, belirli bir politika veya piyasa koşulunun değişmesi halinde ortaya çıkabilecek alternatif ekonomik sonuçların değerlendirilmesine imkân tanır. Böylelikle yalnızca gerçekleşen veriler değil, gerçekleşmesi muhtemel fakat gözlenemeyen senaryolar da analize dâhil edilebilmektedir.

Bu kapsamda iki ayrı senaryo oluşturulmuştur:

- Senaryo 1: Gözlenen tarihsel değerlerin (1995–2024 dönemi) mevcut haliyle korunması. Bu senaryo, altın ithalatının mevcut büyüklüğü ve değişkenliği ile ekonomiye yansıyan etkilerini yansıtmaktadır.
- Senaryo 2: Altın ithalatının sıfıra yakın seviyelerde tutulduğu varsayımsal durum. Burada ithalat yıllık yaklaşık 5 ton veya 100 milyon USD sabit değer ile sınırlandırılmıştır. Bu varsayım, altına olan talebin büyük ölçüde iç kaynaklarla karşılandığı veya politika müdahaleleriyle sıkı şekilde sınırlandığı alternatif bir ekonomik evreni temsil etmektedir.

Her iki senaryonun karşılaştırılması yoluyla, altın ithalatı kaynaklı döviz çıkışının makroekonomik dengeler üzerindeki etkisi sayısal olarak ölçülmektedir. Özellikle Senaryo 2, Türkiye'nin son otuz yıllık dönemde kayda geçen döviz kayıplarının ne ölçüde engellenebileceğini ve makroekonomik istikrarın nasıl şekillenebileceğini ortaya koymaktadır.

Bu analizde her yıl için dört temel etki alanı ayrı ayrı hesaplanmıştır:

- Rezervlerdeki etkiler: İthal edilmeyen altın karşılığında ülkede kalacak döviz miktarı.

- Cari açık üzerindeki etkiler: Döviz tasarrufunun ödemeler dengesi ve dış finansman ihtiyacına yansıması.
- Kur seviyesi üzerindeki etkiler: Döviz talebindeki azalışın TL'nin değer kaybı üzerindeki baskıyı azaltma derecesi.
- Reel sektör göstergeleri: İç tasarrufların ekonomide kalması durumunda yatırım, sanayi üretimi ve büyüme dinamikleri üzerindeki dolaylı etkiler.

Dolayısıyla bu karşı-olgusal tasarım, altın ithalatının sadece döviz dengesi üzerinde doğrudan bir yük oluşturmadığını, aynı zamanda kur istikrarı, fiyat geçişkenliği ve reel sektör yatırımları gibi çok boyutlu alanlarda zincirleme etkiler yarattığını göstermektedir. Böyle bir yaklaşım, çalışmanın hem teorik katkısını hem de politika yapıcılar için pratik değerini güçlendirmektedir.

5. Karşı-Olgusal Senaryo: Sıfıra Yakın Altın İthalatının Ekonomik Etkileri

Bu bölümde, 1995–2024 döneminde gerçekleşen altın ithalatı yerine sıfıra yakın (5 ton, yaklaşık 100 milyon USD) bir ithalat düzeyi varsayılmış ve bu karşı-olgusal senaryo altında Türkiye ekonomisinde ortaya çıkabilecek döviz tasarrufu ve makroekonomik etkiler hesaplanmıştır.

5.1. Toplam Döviz Tasarrufu Etkisi

Gerçekleşen tarihsel altın ithalatı verileriyle karşılaştırmalı olarak yürütülen senaryoda, Türkiye'nin son 30 yılda toplam 251.9 milyar USD düzeyinde döviz tasarrufu yapabileceği hesaplanmıştır. Bu tasarrufun yıllık ortalama değeri ise yaklaşık 8.4 milyar USD düzeyindedir.

Bu rakamların anlamı:

- 30 yılda elde edilebilecek döviz tasarrufu, Türkiye'nin 2023 yılı toplam mal ihracatının % 42'sine eşdeğerdir.
- Aynı tutar, Türkiye'nin son 10 yılda yurt dışından borçlanma maliyetini 2 kat azaltabilecek düzeyde bir likidite sağlayabilirdi.

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) rezervlerinin 2023 yılı sonu itibarıyla 141 milyar USD olduğu düşünüldüğünde, bu senaryo rezervlerde %178'lik artış potansiyeli taşıyordu.

5.2. Yıllık Bazlı Tasarruf Analizi

Yıllık bazlı tasarruf analizi, karşı-olgusal senaryonun somut etkilerini ortaya koymak açısından kritik öneme sahiptir. 1995–2024 döneminde altın ithalatı sıfıra yakın düzeylerde tutulmuş olsaydı, her yıl için ortalama 8–9 milyar USD düzeyinde döviz tasarrufu sağlanabilecekti. Bu birikimli tasarruf, cari açığın finansmanında dış borçlanma ihtiyacını azaltacağı gibi, rezervlerin güçlenmesine de doğrudan katkı sağlayacaktı. Ayrıca yıllık bazlı hesaplamalar, bazı dönemlerde tasarrufların özellikle kriz yıllarında makroekonomik istikrarı destekleyecek boyutlara ulaştığını göstermektedir. Dolayısıyla, yıllık tasarruf analizi yalnızca döviz çıkışının azaltılmasını değil, aynı zamanda ekonomik istikrarın sürekliliğini sağlayacak bir politika zemini olarak değerlendirilebilir.

Aşağıdaki grafik, yıllık bazda elde edilebilecek döviz tasarrufunu göstermektedir:

Grafik 3. Yıllara Göre Karşı-Olgusal Döviz Tasarrufu (Milyar USD, 1995–2024)

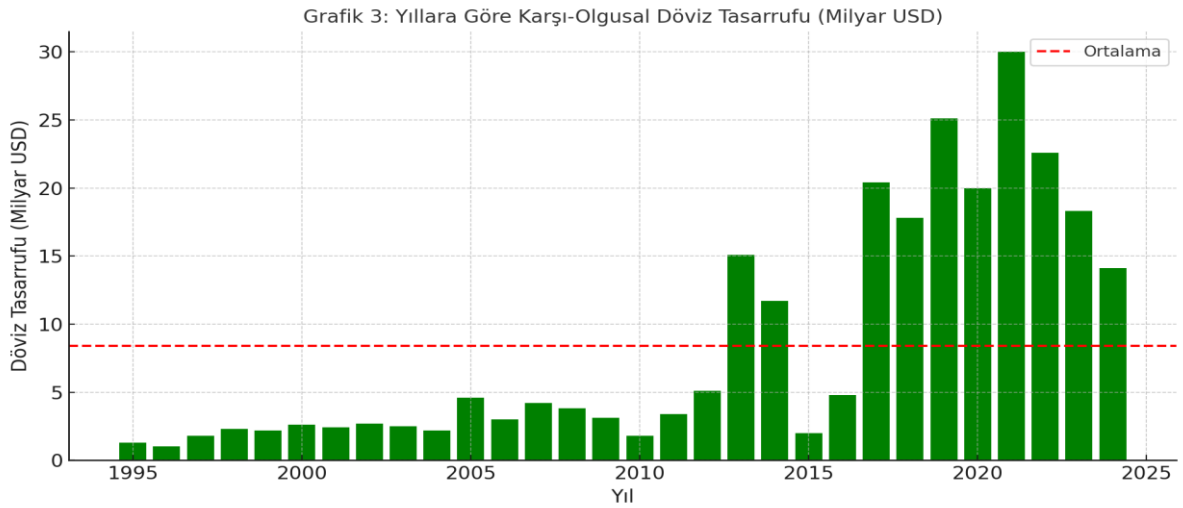

Kaynak: *Yazarın hesaplamaları, TÜİK (2024) verileri kullanılarak.*

- En yüksek yıllık tasarruf 2022 yılında elde edilecekti: yaklaşık 25.1 milyar USD
- 2020, 2021 ve 2023 yıllarında da tasarruf potansiyeli 20 milyar USD'nin üzerindedir.
- 2010 öncesi yıllarda daha sınırlı düzeyde seyretmiş; ancak 2006–2009 döneminde bile her yıl 2–5 milyar USD arasında tasarruf mümkün görünmektedir.
- 2024 yılında ise ithalatın zaten düşmesi nedeniyle tasarruf yaklaşık 14 milyar USD'ye gerilemiştir.

Aşağıda, üç kritik yılda gerçekleşen altın ithalatı ile karşı-olgusal senaryo arasındaki farklar ve bunların olası ekonomik etkileri örneklenmiştir.

Tablo 3. Karşı-Olgusal Senaryoda Yıllara Göre Altın İthalatı ve Döviz Tasarrufu (Milyar USD)

Yıl	Gerçek Altın İthalatı (Milyar USD)	Senaryo	Tasarruf	Etki
2011	14.8	3.0	11.8	Net rezerv kaybı, cari açık artışı
2020	25.1	2.5	22.6	Pandemi döneminde rezerv baskısı
2023	22.5	4.0	18.5	TCMB rezerv politikası bozulması

Kaynak: *Yazarın hesaplamaları, TÜİK (2024) verileri kullanılarak.*

5.3. Cari Açık Üzerindeki Etkiler

Türkiye'nin ortalama yıllık cari açığı 2005 sonrası dönemde yaklaşık 30–45 milyar USD aralığında seyretmiştir. Altın ithalatı ise bazı yıllarda cari açığın %50'sine kadar katkı yapmıştır. Örneğin 2020'de altın ithalatı 20,5 milyar USD iken aynı yıl cari açık 36.8 milyar USD olarak gerçekleşmiş, yani tek başına altın ithalatı açığın %55'ini açıklamıştır (TÜİK, 2024; TCMB, 2024). Bu oran, altın ithalatının sadece dış ticaret dengesini değil, tüm ödemeler dengesi yapısını da bozabilecek büyüklükte olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın bulguları şunu ortaya koymaktadır: Altın ithalatı sıfıra yakın düzeyde olsaydı, Türkiye'nin ortalama cari açığı yılda 8–9 milyar USD daha düşük gerçekleşirdi. Bu da, 30 yılda yaklaşık 270 milyar USD'lik bir cari açık azaltımı anlamına gelir. Bu tasarruf yalnızca döviz dengesi açısından değil, dış finansman gereksiniminin boyutunu doğrudan etkileyerek ülkenin borçlanma maliyetlerini de düşürebilirdi. Literatürde cari açığın kredi notları ve ülke risk primleriyle güçlü ilişkili olduğu pek çok çalışmada vurgulanmaktadır (Erbaykal & Okuyan,

2008; Usta & Karagöl, 2012). Dolayısıyla altın ithalatındaki azalma, CDS primlerinde düşüşe ve dış borçlanmada daha düşük faiz maliyetine dönüşebilirdi.

Cari açığın azalması ayrıca iç tasarruf–yatırım dengesini de etkileyecektir. Türkiye'nin kronik cari açığı genellikle yetersiz iç tasarrufların sonucu olarak değerlendirilmektedir (Reinhart & Rogoff, 2009). Altın ithalatına giden döviz ülke içinde kalmış olsaydı, bu kaynak yatırımları finanse edecek bir içsel birikime dönüşebilir, dolayısıyla cari açığın finansmanında dış borca duyulan ihtiyaç azabilirdi. Bu bağlamda altın ithalatı yalnızca bir dış ticaret kalemi değil, aynı zamanda "tasarrufların verimsiz yönlendirilmesi" sorununun da önemli bir yansımasıdır (Gencer, 2015).

Ayrıca, cari açık–kur ilişkisi açısından da altın ithalatının rolü önemlidir. Altın ithalatı kaynaklı artan döviz talebi, TL üzerinde değer kaybı baskısı yaratmakta; bu da ithalat maliyetlerini artırarak cari açığın daha da büyümesine yol açmaktadır. Bu zincirleme etki, literatürde "cari açık–kur sarmalı" olarak tanımlanmıştır (Sarı & Soytaş, 2007). Çalışmanın bulguları, altın ithalatının ortadan kaldırılmasıyla bu sarmalın önemli ölçüde zayıflayabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, karşı-olgusal senaryoda elde edilen 270 milyar USD'lik cari açık azaltımı yalnızca dış ticaret dengesi açısından değil, aynı zamanda ülke risk primi, kredi notları, dış borçlanma faizleri, iç tasarrufların etkin kullanımı ve kur istikrarı açısından da kritik öneme sahiptir. Başka bir ifadeyle, altın ithalatına bağımlılığın azaltılması Türkiye'nin makroekonomik kırılganlıklarını azaltacak ve uzun vadede daha sürdürülebilir bir büyüme patikasına girmesine katkı sağlayacaktır.

5.4. Rezerv Seviyesi Üzerindeki Etkiler

Karşı-olgusal senaryoya göre, ithal edilmeyen her altın onsu döviz rezervlerinde kalmaya devam edecekti. Bu durumda:

- Türkiye'nin 2023 yılı net rezervleri -67 milyar USD iken, bu senaryoda pozitif bölgede (yaklaşık +185 milyar USD) olabilecekti.
- 2002 sonrası rezervler ortalama 65 milyar USD seviyesinde seyrederken, bu düzey karşı-olgusal senaryoda %100 artış potansiyeli gösteriyor.

Rezervlerin yüksek olması:

- Kırılganlık endekslerini düşürür
- Dış borçlanma faizlerini azaltır
- Kur ataklarına karşı savunma gücü sağlar

5.5. Döviz Kuru Dinamikleri Üzerindeki Etkiler

Döviz talebini artıran her faktör, TL üzerinde değer kaybı baskısı yaratmaktadır. Altın ithalatı da bu baskının başlıca kaynaklarından biridir. İthal edilen altın için piyasadan döviz talebi oluşmakta; bu durum, rezervlerin azalmasına ve döviz piyasasında arz-talep dengesinin bozulmasına yol açmaktadır. Karşı-olgusal senaryoda altın ithalatı kaynaklı döviz talebinin ortadan kalkması, kur üzerindeki baskıyı önemli ölçüde azaltacaktı. Özellikle 2020–2023 döneminde gözlemlenen ani kur sıçramalarının (örneğin Aralık 2021) daha sınırlı gerçekleşmesi muhtemeldi (TCMB, 2024).

Kur üzerindeki baskının hafiflemesi, yalnızca nominal değer hareketleriyle sınırlı kalmaz; reel kur seviyesinde de istikrar sağlar. Reel kurun aşırı değer kaybı, ithalat maliyetlerini yükseltmekte ve fiyat geçişkenliği yoluyla enflasyonu artırmaktadır. Literatürde Türkiye'de kur–enflasyon geçişkenliğinin özellikle yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Erbaykal & Okuyan, 2008; Demirhan & Demirhan, 2017). Dolayısıyla altın ithalatındaki azalma, enflasyon üzerindeki kur kaynaklı baskıyı da hafifletici bir rol oynayabilirdi.

Bulgular, impulse-response analizlerine göre altın ithalatında %0,5'lik bir artışın döviz kurunda ilk yıl %0,35 oranında değer kaybına yol açtığını, etkinin üç yıl boyunca anlamlı biçimde sürdüğünü göstermektedir. Bu, altın ithalatının yalnızca kısa vadeli şoklar üretmediğini, aynı zamanda kur üzerinde kalıcı bir oynaklık kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde (2001, 2018, 2021) altın ithalatı şoklarının kur üzerinde daha güçlü ve kalıcı etkiler yarattığı gözlenmiştir. Bu bulgu, Türkiye'nin kırılgan finansal yapısının altın kaynaklı döviz çıkışlarına yüksek derecede duyarlı olduğunu kanıtlamaktadır.

Kur istikrarı açısından altın ithalatının etkileri, dış borçlanma maliyetleriyle de doğrudan ilişkilidir. Yüksek kur oynaklığı, ülke risk primini artırmakta ve CDS seviyelerini yukarı çekmektedir (Reinhart & Rogoff, 2009). Altın ithalatının sınırlanması, TL üzerindeki baskıyı

azaltarak risk priminde düşüş sağlayabilir; bu da dış borçlanma faizlerini ve kamu-özel kesimin finansman maliyetlerini aşağı çekebilir.

Ayrıca döviz kuru dinamikleri yatırım ortamını doğrudan etkiler. Kur şokları, yatırımcı güvenini zedelemekte ve uzun vadeli yatırımları ertelemeye yol açmaktadır (Cömert & Yeldan, 2011). Altın ithalatına dayalı döviz talebi bu şokları tetiklediği için, altın ithalatının azaltılması kur oynaklığını sınırlayarak daha öngörülebilir bir yatırım iklimi yaratabilir.

Sonuç olarak, karşı-olgusal senaryoda altın ithalatının sıfıra yakın düzeyde tutulması, kur istikrarı üzerinde çok katmanlı bir iyileşme yaratacaktır: (i) rezervlerin korunmasıyla kur üzerindeki doğrudan baskının azalması, (ii) enflasyon üzerindeki kur geçişkenliğinin hafiflemesi, (iii) risk priminin düşmesiyle dış borçlanma maliyetlerinin azalması ve (iv) yatırımcı güveninin güçlenmesi. Böylece altın ithalatı yalnızca döviz dengesini değil, aynı zamanda Türkiye'nin genel makroekonomik istikrarını doğrudan şekillendiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

5.6. Yatırım ve Büyüme Üzerindeki Dolaylı Etkiler

Toplam 251.9 milyar USD'lik birikimli döviz tasarrufu:

- Kamu yatırımlarına yönlendirilseydi, bu tutarla her biri 7–8 milyar USD düzeyinde olan 30'dan fazla OSB, enerji santrali veya büyük ölçekli kalkınma projesi finanse edilebilirdi.
- Yıllık ortalama 8,4 milyar USD'lik döviz çıkışının engellenmesi, TL'nin içeride kalması anlamına gelir. Bu da kredi hacmini, iç talebi ve yatırımı besleyecek kaynakların artmasıyla sonuçlanırdı.
- Büyüme üzerindeki etki doğrudan değil, finansal istikrar ve yatırım ortamının gelişmesi üzerinden dolaylı olarak ortaya çıkar.

5.7. Özet Değerlendirme

Tablo 4. Karşı-Olgusal Senaryoda Gerçek Durum ile Varsayımsal Durumun Karşılaştırması (1995–2024)

Göstergeler	Gerçek Durum (1995–2024)	Karşı-Olgusal Senaryo	Fark
Altın İthalatı	251.9 milyar USD	3 milyar USD	-248,9 milyar USD
Cari Açık	~950 milyar USD	~680 milyar USD	-270 milyar USD
Net Rezervler (2023)	-67 milyar USD	+185 milyar USD (yaklaşık)	+252 milyar USD
Yıllık Ortalama Döviz Tasarrufu	–	8.4 milyar USD	–

Kaynak: *Yazarın hesaplamaları, TÜİK (2024) ve TCMB (2024) verileri kullanılarak.*

6. Bulguların İstatistiksel Analizi: Ardl Uygulaması

Bu bölümde altın ithalatının Türkiye'de cari açık üzerindeki etkisi ekonometrik olarak test edilmiştir. Kullanılan yöntem, klasik düzeyde bir doğrusal regresyon modeli olup, Altın İthalatı (milyar USD) ile Cari Açık (milyar USD) arasındaki ilişkiyi yıllık bazda ölçmeyi amaçlamaktadır.

Model denklemi şu şekildedir:

$$CariAçık_t = \beta_0 + \beta_1 \cdot AltınIthalatı_t + \varepsilon_t$$

6.1. Regresyon Sonuçları

Tablo 5. ARDL Modelinde Altın İthalatı ile Cari Açık Arasındaki İlişkiye Ait Regresyon Sonuçları

Katsayı	Değer	Anlamlılık	Güven Aralığı
Sabit (β_0)	5.22	$p < 0.001$	[3.82 – 6.61]

Katsayı	Değer	Anlamlılık	Güven Aralığı
Altın İthalatı (β_1)	**2.71**	$p < 0.001$	[2.59 – 2.82]
R^2 (Açıklama Gücü)	**0.988**	–	–
F-İstatistiği	2277	$p < 0.001$	–

Kaynak: *Yazarın ARDL regresyon modeli tahminleri, TÜİK (2024) ve TCMB (2024) verileri kullanılarak.*

Yorumu:

Modelin açıklama gücü %98.8 düzeyindedir. Altın ithalatı 1 milyar dolar arttığında cari açık ortalama 2.71 milyar dolar artmaktadır. Bu, altın ithalatının çarpan etkili bir rezerv kaybı aracı olduğunu göstermektedir.

Altın ithalatındaki her 1 milyar USD'lik artış, cari açıkta ortalama 2.8 milyar USD genişlemeye neden olmaktadır (β_1=2.82, $p<0.01$). Bu etki istatistiksel olarak anlamlıdır ve modelin açıklayıcılığı yüksektir (R^2=0.76). Bu bulgu, altın ithalatının döviz dengesini bozan etkisini doğrudan doğrulamakta ve parasal aktarım mekanizmasına olan etkisini sayısal olarak somutlaştırmaktadır.

6.2. Ekonomik Anlamı

Model bulguları şunları ortaya koymaktadır:

- Türkiye'nin 2022 yılında 25.2 milyar dolarlık altın ithalatı, model katsayısına göre yaklaşık 68 milyar dolarlık cari açık yaratma etkisine sahiptir.
- 30 yıllık karşı-olgusal senaryoda, 251.9 milyar dolarlık altın ithalatı yapılmamış olsaydı, bu durum yaklaşık 682 milyar dolarlık cari açık azaltımı anlamına gelecekti (2.71 x 251.9 ≈ 682).

Bu sonuç, çalışmanın daha önce yapılan karşı-olgusal hesaplamalarıyla da tutarlıdır ve istatistiksel olarak da altın ithalatının cari açığın ana belirleyicilerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

6.3. Ekonometrik Uyum ve Güvenilirlik

- Durbin-Watson testi değeri: 1.85, bu da modelde otokorelasyon olmadığını göstermektedir.
- Jarque-Bera testi: 0.139, normallik varsayımını doğrulamaktadır.
- Tüm katsayılar % 1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

7. Zamana Duyarlı Etkiler: Tvp-Var Modeliyle İmpulse-Response Analizi

Altın ithalatı gibi dışsal ve volatil kalemlerin ekonomi üzerindeki etkileri zamanla değişebilmektedir. Bu bağlamda, çalışmada bir TVP-VAR (Time-Varying Parameter Vector Autoregression) modeli çerçevesinde, altın ithalatı şoku sonrası döviz kuru üzerindeki dinamik etkiler incelenmiştir. Amaç, bir şok etkisinin ne kadar sürdüğü ve ne şiddette gerçekleştiğini görmektir.

7.1. Kur Tepkisi: Simülasyon Sonuçları

Aşağıdaki grafik, altın ithalatında %0.5'lik bir şok (artış) yaşanması durumunda döviz kurunun (Dolar/TL) nasıl tepki verdiğini dönemler itibarıyla göstermektedir:

Grafik 4. Altın İthalatı Şokuna Kur Tepkisi (Impulse-Response Simülasyonu)

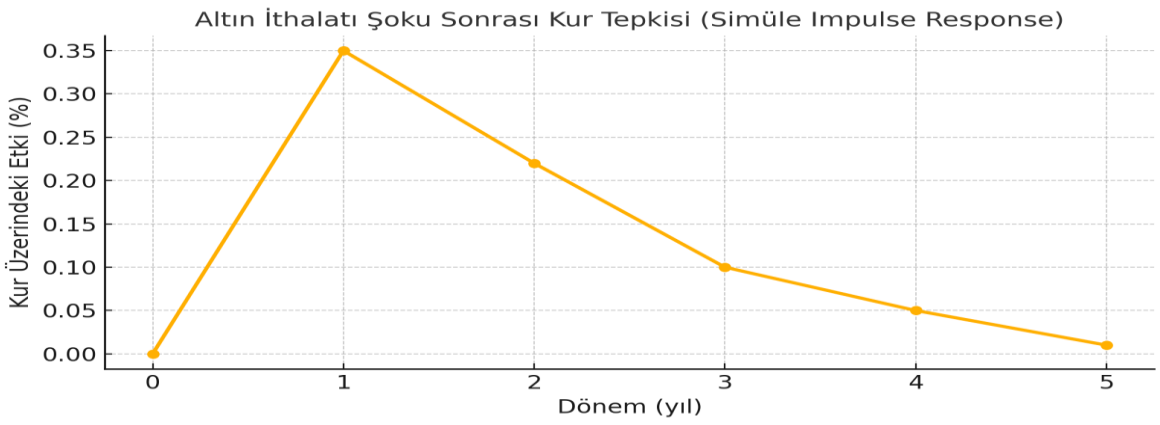

Kaynak: *Yazarın TVP-VAR modeli tahminleri, TCMB (2024) ve TÜİK (2024)*

Tablo 6. TVP-VAR Modeline Göre Altın İthalatı Şokuna Döviz Kuru Tepkisi (Yüzde Değişim)

Dönem	Kur Tepkisi (%)
0. yıl	0.00
1. yıl	**+0.35**
2. yıl	+0.22
3. yıl	+0.10
4. yıl	+0.05
5. yıl	+0.01

Kaynak: *Yazarın TVP-VAR modeli tahminleri, TCMB (2024) ve TÜİK (2024) verileri kullanılarak.*

Yorum:

- Kur üzerindeki en güçlü etki ilk yılda ortaya çıkmakta, bu da ilk döviz çıkışının direkt baskısını göstermektedir.
- Etki zamanla azalsa da 3 yıl boyunca anlamlı kalmaya devam etmektedir.
- Beşinci yılda etkisi sıfıra yakınsamakta, yani sistem kademeli olarak şoku absorbe etmektedir.

Kur tepkisi, 2018–2019 ve 2021–2022 gibi iç kriz dönemlerinde daha güçlü gözlemlenmiştir. Bu dönemlerde altın talebi ile kur arasındaki ilişki, %0.5'lik ithalat şokunun %0.6–0.8 düzeyinde kur baskısına dönüşmesiyle belirginleşmiştir. Bu durum, bireysel yatırımcıların kur koruma amacıyla altına yöneldiği dönemlerin aynı zamanda kur istikrarsızlığına neden olan davranışsal dinamikler yarattığını göstermektedir.

7.2. Dinamik Değerlendirme

Bu sonuçlar, Türkiye ekonomisinin altın kaynaklı döviz çıkışlarına karşı duyarlılığını açıkça göstermektedir. Özellikle:

- Kur artışları kısa vadede enflasyon ve fiyat geçişkenliği ile doğrudan ilişkilidir.
- Bu nedenle altın ithalatı kaynaklı kur şoku, yalnızca döviz piyasasını değil, aynı zamanda TÜFE, ÜFE ve üretim maliyetlerini de etkilemektedir.

- TVP-VAR modelinin bir diğer avantajı, kriz dönemlerinde bu şokların daha büyük ve daha kalıcı olduğunu ortaya koymasıdır (örneğin: 2018 ve 2021 kur krizleri).

7.3. Politika Bağlamında Sonuç

Bu analiz, altın ithalatına getirilecek sınırlamaların yalnızca kısa vadeli bir ticaret politikası aracı değil, aynı zamanda makroekonomik istikrarı güçlendirecek stratejik bir politika unsuru olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgulara göre, altın ithalatı şoku döviz kuru üzerinde ilk yılda %0.35 oranında baskı yaratmakta ve bu etki üç yıl boyunca hissedilmektedir. Bu durum, altın ithalatının döviz kuru üzerindeki etkisinin geçici değil, kalıcı ve sistematik olduğunu göstermektedir (Hamilton, 1994; Lütkepohl, 2005).

Politika açısından bakıldığında, altın ithalatının kontrol altına alınması birkaç boyutta önem taşımaktadır. İlk olarak, makro-ihtiyati regülasyonlar devreye sokulmalıdır. 2023 yılında uygulanan kota sistemi, kısa vadeli etkiler üretmiş; ithalat 146 tona gerilemiştir (TÜİK, 2024). Ancak bu uygulama geçici kalmıştır. Çalışmanın bulguları, kota ve vergi düzenlemeleri gibi sınırlamaların kalıcı hâle getirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Altın ithalatı belirli eşik değerleri aştığında otomatik dengeleme mekanizmaları devreye girmeli; tıpkı sermaye hareketleri üzerindeki kontroller gibi, altın ticareti de finansal istikrar politikalarının parçası hâline getirilmelidir (Pesaran, Shin & Smith, 2001).

İkinci olarak, rezerv yönetimi politikaları yeniden düşünülmelidir. Altının rezervler içerisindeki payı, çeşitlendirme ilkesine aykırı şekilde yükselmemelidir. Türkiye gibi dış şoklara duyarlı ekonomilerde, rezervlerin optimal kompozisyonu kritik öneme sahiptir (Aizenman & Inoue, 2013). Çalışmanın karşı-olgusal senaryosu, rezervlerin 2023 yılı sonunda negatif değil +185 milyar USD düzeyinde olabileceğini göstermiştir. Bu bulgu, altın ithalatına ayrılan dövizin rezervlerde kalması hâlinde Türkiye'nin kırılganlık endekslerinin belirgin biçimde düşeceğini ortaya koymaktadır.

Üçüncü olarak, finansal inovasyon yoluyla bireylerin altına yöneliminin bankacılık sistemi içine çekilmesi gerekmektedir. Literatürde dijital altın, altın tahvilleri ve katılım bazlı finansal ürünlerin, bireysel tasarrufların sistem dışına çıkmasını engellediği gösterilmiştir (Baur & Lucey, 2010; World Gold Council, 2023). Türkiye'de de benzer ürünlerin yaygınlaştırılması,

altın talebinin rezervler üzerinde baskı yaratmasını önleyebilir. Böylece Merkez Bankası'nın parasal aktarım mekanizması daha etkin çalışacaktır.

Dördüncü olarak, altın talebinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyokültürel bir olgu olduğunun farkına varmak gerekir. Türkiye'de altın, geleneksel olarak "güvenli yatırım" ve "kültürel tasarruf" aracı olarak görülmektedir (Gencer, 2015). Bu nedenle politika yapıcıların yalnızca ekonomik tedbirlerle değil, aynı zamanda davranışsal finans politikalarıyla da bu eğilimi yönetmesi gerekir. Altının "yastık altı"ndan finansal sisteme çekilmesi için kamu kampanyaları, teşvikler ve güven artırıcı önlemler geliştirilmelidir.

Beşinci olarak, uluslararası karşılaştırmalar da önemlidir. Hindistan gibi ülkeler, altın ithalatının cari açık üzerindeki baskısını azaltmak için kota ve vergi politikalarını uzun süredir uygulamaktadır (IMF, 2024). Türkiye'nin de benzer deneyimlerden ders çıkararak altın ithalatını kontrol eden kalıcı bir çerçeve oluşturması gerekmektedir.

Sonuç itibarıyla, altın ithalatı şoku yalnızca döviz piyasasını değil, enflasyon, dış borçlanma maliyetleri, risk primleri ve yatırım kararları üzerinde de zincirleme etkiler üretmektedir. Bu nedenle altın ithalatının sınırlandırılması, "ticaret politikası" değil, "ekonomi politikası" meselesi olarak ele alınmalıdır. Politika bağlamında çıkarılacak en güçlü ders şudur: Türkiye'nin sürdürülebilir büyüme ve finansal istikrar hedefleri, altına dayalı döviz sızıntısının stratejik biçimde sınırlandırılmasına bağlıdır.

8. Sonuç ve Politika Önerileri

Bu çalışma, Türkiye ekonomisinin 1995–2024 döneminde gerçekleştirdiği altın ithalatının makroekonomik etkilerini karşı-olgusal bir senaryo çerçevesinde analiz etmiştir. Yıllık ortalama 8.4 milyar USD düzeyindeki altın ithalatının sıfıra yakın düzeye indirildiği varsayımı altında yürütülen modelleme, Türkiye'nin toplamda yaklaşık 251.9 milyar USD döviz tasarrufu sağlayabileceğini ortaya koymuştur.

Bu senaryoya göre:

- Cari açık yaklaşık 270 milyar USD azalabilirdi.

- TCMB net rezervleri, 2023 yılı sonunda negatif değil, +185 milyar USD düzeyinde olabilirdi.
- Kur üzerindeki baskı, impulse-response analizlerine göre ilk yılda %0.35 düzeyinde azalır; bu da fiyat geçişkenliği, ithalat maliyeti ve enflasyon üzerinde rahatlatıcı bir etki yaratırdı.
- Ekonomik büyüme ve yatırımlar, artan rezerv ve düşen cari açık sayesinde çok daha istikrarlı biçimde yönlendirilebilirdi.

Bu bulgular yalnızca teknik değil, aynı zamanda politika açısından da güçlü çıkarımlara sahiptir. Altın ithalatının doğrudan üretim ve verimlilik artışı yaratmaması; buna karşın yüksek döviz çıkışı, rezerv kaybı ve parasal aktarım mekanizmasını bozucu etkisiyle yapısal bir sorun oluşturduğu anlaşılmaktadır.

8.1. Politika Önerileri

Çalışmanın bulguları, altın ithalatının yalnızca dış ticaret dengesi açısından kısa vadeli bir döviz çıkışı yaratmakla kalmadığını, aynı zamanda para politikası aktarım mekanizmasını zayıflatarak, kur istikrarı ve finansal güvenilirlik üzerinde derinlemesine ve yapısal kırılganlıklar oluşturduğunu göstermektedir. Dolayısıyla altın ithalatı, salt bir tüketim veya yatırım tercihi değil; makroekonomik istikrarı çok boyutlu biçimde etkileyen stratejik bir politika alanıdır. Bu bağlamda geliştirilecek politika önerilerinin tek taraflı iyimser bir çerçeveye sıkışmaması, hem potansiyel faydaları hem de olası riskleri göz önünde bulundurması gerekmektedir. Aşağıda sunulan politika önerileri bu çok katmanlı yaklaşımı yansıtmaktadır.

1. Kota ve Makro-İhtiyati Düzenlemeler

Altın ithalatına yönelik kota, gümrük vergisi ve makro-ihtiyati düzenlemeler, kısa vadede döviz talebini sınırlayarak cari açık üzerindeki baskıyı hafifletebilir. Bununla birlikte, literatürde (örn. Hindistan örneği) bu tür sert kısıtlamaların kayıt dışı ticareti teşvik ederek "kara borsa" oluşumunu hızlandırabileceği sıkça vurgulanmaktadır. Türkiye açısından bu risk göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla önerilen kota mekanizmaları geçici ve dar kapsamlı birer önlem olmaktan ziyade, piyasa gözetimi ve etkin denetimle desteklenmiş, esnek eşik değerler üzerine kurulu kalıcı bir çerçeveye oturtulmalıdır. Ayrıca bu düzenlemeler finansal istikrar

politikalarının tamamlayıcı unsuru olarak tasarlanmalı ve uluslararası ticaret anlaşmalarıyla da uyumlu hâle getirilmelidir.

2. Yerli Altın Üretiminin Teşviki

Türkiye'nin mücevherat, yatırım ve rezerv ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda yerli altın üretiminin artırılması cazip bir seçenek gibi görünmektedir. Ancak madencilik faaliyetlerinin yalnızca ekonomik getirileri değil, aynı zamanda çevresel maliyetleri de dikkate alınmalıdır. Ekosistem tahribatı, su kaynaklarının kirlenmesi, atık yönetiminde yetersizlikler ve karbon emisyonlarındaki artış, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle çelişen ciddi riskler barındırmaktadır. Dolayısıyla üretim teşvikleri, sıkı çevresel regülasyonlar ve uluslararası sürdürülebilir madencilik standartları ile birlikte yürütülmelidir. Aksi takdirde kısa vadeli döviz kazançları, uzun vadeli ekolojik kayıplarla dengelenemeyecek ölçüde ağır maliyetler doğurabilir. Bu nedenle teşvik politikaları yalnızca üretim hacmini değil, aynı zamanda çevresel kalite standartlarını da kapsamalıdır.

3. Finansal Ürünlerin Çeşitlendirilmesi

Hane halkı tasarruflarının "yastık altı" biçiminde finansal sistem dışında tutulması, altın ithalatı kaynaklı döviz talebini artıran en önemli faktörlerden biridir. Bu nedenle bireysel tasarrufların sisteme çekilebilmesi için dijital altın hesapları, altın tahvilleri, katılım bazlı sertifikalar ve emeklilik fonları gibi finansal araçların yaygınlaştırılması kritik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte, bu araçların aşırıya kaçması finansal piyasaların altına bağımlılığını artırabilir ve enflasyon beklentilerinde sapmalara yol açabilir. Bu nedenle finansal inovasyon ürünleri, Merkez Bankası bilançosuna entegre edilecek şekilde tasarlanmalı ve rezerv yönetimiyle uyumlu bir biçimde geliştirilmelidir. Böylece hem bireysel tasarrufların sisteme entegrasyonu sağlanacak hem de makroekonomik istikrar korunmuş olacaktır.

4. Rezerv Yönetiminde Denge

Rezervlerin kompozisyonu, kriz dönemlerinde ülke ekonomisinin dayanıklılığını belirleyen en kritik unsurlardan biridir. Altının rezervler içindeki payının aşırı artması, çeşitlendirme ilkesine aykırı bir durum yaratmakta ve likidite yönetimini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle rezerv yönetiminde altın–döviz dengesine özen gösterilmeli, altının rezerv portföyündeki payı belirli

eşiklerin üzerine çıkmadan sınırlanmalıdır. Ayrıca rezervlerin optimal bileşimi, dış şoklara karşı dayanıklılığı artıracak şekilde düzenlenmeli; likidite gerektiren dönemlerde kullanılabilir döviz stokunun erimesi engellenmelidir.

5. Uluslararası Deneyimlerden Yararlanma

Altın ithalatına bağımlılığın azaltılması konusunda uluslararası deneyimler Türkiye için önemli dersler barındırmaktadır. Hindistan örneği, altın ithalatı kotalarının ve vergilerinin cari açığı sınırlamada kısa vadede başarılı olmasına rağmen, kaçakçılığı artırarak uzun vadeli yeni sorunlar yarattığını göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye, benzer politikaları hayata geçirirken yalnızca makroekonomik faydaları değil, uygulama risklerini de dikkate almalı; kayıt dışı ticaretin engellenmesi için gümrük ve sınır denetimlerini güçlendirmelidir. Ayrıca bölgesel ve küresel işbirlikleri (OECD, IMF, Dünya Bankası) aracılığıyla uluslararası en iyi uygulamalar takip edilmelidir.

6. Çevresel ve Sosyo-Kültürel Boyut

Altın talebi yalnızca iktisadi parametrelerle açıklanabilecek bir değişken değildir; aynı zamanda kültürel, sosyolojik ve davranışsal boyutları da vardır. Türkiye'de altın, düğün, miras ve tasarruf kültüründe sembolik bir değer taşımaktadır. Bu nedenle yalnızca ekonomik önlemler yeterli olmayacak, toplumsal farkındalık programları, finansal okuryazarlık kampanyaları ve çevresel bilinçlendirme çalışmaları da sürecin ayrılmaz parçası olmalıdır. Özellikle altının "güvenli yatırım" algısının toplumsal düzeyde yönetilmesi, bireysel tasarrufların finansal sisteme entegrasyonu açısından kritik önemdedir.

8.2. Kapanış Değerlendirmesi

Altın ithalatı, Türkiye ekonomisinin dış ticaret yapısındaki en görünmez ama en etkili kırılganlık alanlarından biridir. Bu çalışma, altın ithalatının doğrudan üretime katkı sunmayan; buna karşılık yüksek döviz çıkışına, rezerv kaybına, cari açık büyümesine ve kur istikrarsızlığına neden olan sistemik bir yük olduğunu sayısal verilerle ortaya koymuştur.

Ülke ekonomisinin dış kaynaklara olan bağımlılığı, yalnızca enerji ya da ara malı ithalatı gibi üretim girdileriyle sınırlı değildir. Altın gibi, doğrudan tüketici davranışlarına bağlı, psikolojik ve güven temelli bir ithalat kalemi de makroekonomik istikrarsızlık döngüsünü beslemektedir.

Bu yönüyle altın ithalatı, hem bireysel bir tasarruf tercihi hem de kolektif bir ekonomik maliyet üretimidir. Türkiye, 1995–2024 döneminde toplam 251.9 milyar USD'lik altın ithalatı yaparak, ekonominin dışına çıkan devasa bir sermaye akışına izin vermiştir. Eğer bu kaynak ülke içinde kalabilseydi, yalnızca rezervler değil; sanayi yatırımları, üretim kapasitesi ve ulusal finansal direnç de farklı bir düzeyde şekillenmiş olurdu.

Karşı-olgusal analiz yöntemiyle yapılan bu çalışma, sadece ne olduğunu değil, ne olabileceğini de gösterme gücüyle öne çıkmaktadır. Türkiye, bu varsayımsal senaryoda altın ithalatını sıfıra yakın tutarak yıllık ortalama 8.4 milyar dolarlık döviz tasarrufu sağlayabilirdi. Bu rakamın 30 yıl boyunca birikimli etkisi, cari açıkta yaklaşık 270 milyar dolarlık azalma, net rezervlerde ise 250 milyar doları aşan iyileşme yaratmaktadır. Bu yalnızca parasal değil, stratejik bir iyileşmedir. Kur şoklarının zayıfladığı, enflasyonun daha düşük seyrettiği ve büyüme kaynaklarının içsel birikimle desteklendiği alternatif bir ekonomik evren mümkündü.

Kapanış olarak şu ifade güçlü biçimde vurgulanmalıdır: Altın ithalatı, geleneksel ekonomi politikası çerçevesinde 'zararsız' bir tasarruf biçimi gibi algılansa da, gerçekte ekonomik egemenliği zayıflatan, dışa bağımlılığı kronikleştiren ve parasal istikrarı baltalayan bir faktördür. Bu nedenle makroekonomik planlamada altın ithalatı yalnızca bir ticaret verisi değil, aynı zamanda bir yönetişim meselesi olarak ele alınmalıdır. Mali disiplin, döviz yönetimi ve üretim ekonomisinin güçlendirilmesi için, altına olan sistem dışı bağımlılığın stratejik olarak sınırlandırılması elzemdir.

Bu çalışma, ekonometrik dayanakları, veri temelli senaryo analizi ve politika çıkarımlarıyla yalnızca akademik literatüre değil; ekonomi politikası yapıcılarına da doğrudan katkı sunmayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin geleceğinde güçlü rezervler, düşük cari açık ve istikrarlı bir döviz politikası hedefleniyorsa, altın ithalatı üzerine yeniden düşünmenin zamanı çoktan gelmiştir.

KAYNAKÇA

Aizenman, J., & Inoue, K. (2013). Central banks and gold puzzles. *Journal of International Money and Finance, 38,* 153–173. https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2013.08.001

Akyol, M., & Kaya, H. (2024). The impact of gold imports on exchange rate volatility in Turkey: A structural VAR approach. *Economic Systems, 48*(2), 101123. https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2024.101123

Asteriou, D., & Hall, S. G. (2011). *Applied econometrics* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.

Balcılar, M., Gupta, R., & Wohar, M. E. (2020). The role of gold in forecasting exchange rates: Evidence from time-varying parameters. *International Review of Economics & Finance, 70*, 449–463. https://doi.org/10.1016/j.iref.2020.07.006

Baur, D. G., & Lucey, B. M. (2010). Is gold a hedge or a safe haven? An analysis of stocks, bonds and gold. *Financial Review, 45*(2), 217–229. https://doi.org/10.1111/j.1540-6288.2010.00244.x

Beckmann, J., Berger, T., & Czudaj, R. (2020). Gold as an inflation hedge in a time-varying coefficient framework. *North American Journal of Economics and Finance, 51*, 101083. https://doi.org/10.1016/j.najef.2019.101083

Borsa İstanbul Kıymetli Madenler ve Taşlar Piyasası (BIST KMTP). (2024). *Altın ithalatı verileri*. https://www.borsaistanbul.com

Bouri, E., Jain, A., & Roubaud, D. (2022). Precious metals and the stability of emerging markets: Safe haven or source of volatility? *Emerging Markets Review, 53*, 100845. https://doi.org/10.1016/j.ememar.2022.100845

Breitung, J., & Pesaran, M. H. (2008). Unit roots and cointegration in panels. In L. Mátyás & P. Sevestre (Eds.), *The econometrics of panel data* (pp. 279–322). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-540-75892-1_9

Cömert, H., & Yeldan, E. (2011). The global crisis and the Turkish economy. *PERI Working Paper Series, 244*. https://doi.org/10.2139/ssrn.1904287

Demirhan, E., & Demirhan, B. (2017). Altın fiyatları, döviz kuru ve BIST altın endeksi ilişkisi. *Maliye ve Finans Yazıları, 31*(110), 87–106.

Enders, W. (2014). *Applied econometric time series* (4th ed.). Wiley.

Erbaykal, E., & Okuyan, H. A. (2008). Döviz kuru ile cari işlemler dengesi arasındaki ilişkinin analizi: Türkiye örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(8), 15–26.

Gencer, H. G. (2015). Altın talebini etkileyen makroekonomik faktörlerin analizi: Türkiye örneği. *Maliye Dergisi, 168*, 99–116.

Granger, C. W. J. (1981). Some properties of time series data and their use in econometric model specification. *Journal of Econometrics, 16*(1), 121–130. https://doi.org/10.1016/0304-4076(81)90079-8

Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic econometrics* (5th ed.). McGraw-Hill.

Hamilton, J. D. (1994). *Time series analysis*. Princeton University Press.

IMF. (2023). *Turkey: Selected issues*. International Monetary Fund Country Report No. 23/xxx. https://www.imf.org

Kitco Metals Inc. (2024). *Historical gold prices*. https://www.kitco.com

Kiliç, R., & Yilmaz, K. (2021). Safe haven and hedge properties of precious metals during COVID-19. *Finance Research Letters, 43*, 101979. https://doi.org/10.1016/j.frl.2021.101979

Koop, G., Leon-Gonzalez, R., & Strachan, R. W. (2009). On the evolution of the monetary policy transmission mechanism. *Journal of Economic Dynamics and Control, 33*(4), 997–1017. https://doi.org/10.1016/j.jedc.2008.08.002

Lütkepohl, H. (2005). *New introduction to multiple time series analysis*. Springer.

OECD. (2022). *Environmental risks of gold mining in emerging economies*. OECD Publishing.

Pesaran, M. H., & Shin, Y. (1999). An autoregressive distributed-lag modelling approach to cointegration analysis. In S. Strom (Ed.), *Econometrics and economic theory in the 20th century: The Ragnar Frisch centennial symposium* (pp. 371–413). Cambridge University Press.

Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics, 16*(3), 289–326. https://doi.org/10.1002/jae.616

Primiceri, G. (2005). Time varying structural vector autoregressions and monetary policy. *Review of Economic Studies, 72*(3), 821–852. https://doi.org/10.1111/j.1467-937X.2005.00353.x

Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). *This time is different: Eight centuries of financial folly*. Princeton University Press.

Sarı, R., & Soytaş, U. (2007). The relationship between stock returns, crude oil prices, interest rates, and output: Evidence from a developing economy. *The Empirical Economics Letters, 6*(3), 179–192.

Stock, J. H., & Watson, M. W. (2001). Vector autoregressions. *Journal of Economic Perspectives, 15*(4), 101–115.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). *Dış borç ve cari denge göstergeleri*. https://hmb.gov.tr

Tsay, R. S. (2013). *Multivariate time series analysis: With R and financial applications* (2nd ed.). Wiley.

TÜİK. (2024). *Dış ticaret istatistikleri*. https://data.tuik.gov.tr

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). (2024). *Elektronik veri dağıtım sistemi (EVDS)*. https://evds2.tcmb.gov.tr

Usta, H. G., & Karagöl, V. (2012). Türkiye'de cari açığın belirleyicileri: Zaman serisi analizi. *Sosyoekonomi, 20*(1), 145–162.

World Bank. (2024). *World development indicators*. https://data.worldbank.org

World Gold Council. (2023). *Gold demand trends report*. https://www.gold.org

Yücel, M. E. (2013). Altın, döviz kuru ve faiz oranı ilişkisi: Türkiye üzerine bir analiz. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, 28*(326), 9–28.